

Mozart (1756-1791)

Η ζωή του

Ο Wolfgang Amadeus Mozart γεννήθηκε στο Salzburg το 1756, πόλη της Βαυαρίας τότε, με μακρά μουσική παράδοση. Υπήρξε επαρχιακό κέντρο των τεχνών, ήταν η έδρα του αρχιεπισκόπου και μία από τις πολυάριθμες, ημιανεξάρτητες πολιτικές μονάδες μέσα στα όρια της Γερμανικής Αυτοκρατορίας. Ο πατέρας του Wolfgang Amadeus, Leopold, υπηρετούσε στο παρεκκλήσι του αρχιεπισκόπου και αργότερα έγινε βοηθός του διευθυντή. Ως συνθέτης, ο Leopold Mozart είχε αρκετές ικανότητες, ενώ ήταν γνωστός για το εγχειρίδιό του σχετικά με την εκτέλεση του βιολιού. Ο μικρός Wolfgang Amadeus έδειξε από πολύ νωρίς τόσο μεγάλο ταλέντο στη μουσική, ώστε ο πατέρας του άφησε όλες του τις δραστηριότητες για να αφοσιωθεί στην εκπαίδευση του αγοριού, παραδίδοντάς του τα πρώτα μαθήματα μουσικής στο βιολί, το όργανο και το τσέμπαλο.

Wolfgang Amadeus Mozart

Το ανεπανάληπτο σε ολόκληρη την ιστορία της μουσικής σπάνιο χάρισμα του μικρού Wolfgang οδήγησε σε απίστευτα κατορθώματα: Συνέθεσε το πρώτο του μενουέτο στην ηλικία των έξι, την πρώτη του συμφωνία στα εννέα του, το πρώτο ορατόριο στα έντεκα και την πρώτη του όπερα στα δώδεκα! Σύντομα η οικογένεια Mozart άρχισε μακρινές περιοδείες στη Γαλλία, στην Αγγλία, στην Ολλανδία και στην Ιταλία, όπως βέβαια και στη Βιέννη και στις μεγαλύτερες πόλεις της Γερμανίας, προκειμένου να επιδείξει τα κατορθώματα του Wolfgang και της αδερφής του Marianne ή "Nannerl". Στα ταξίδια αυτά γνώρισε από πρώτο χέρι και σε νεαρή ηλικία όλη τη μουσική παραγωγή και τα εθνικά ιδιώματα του δυτικού κόσμου. Στο Παρίσι και στο Λονδίνο, όπου ταξίδεψε από το 1763 έως το 1766, γνώρισε τη μουσική του Johann Schobert και γνωρίστηκε με τον J.C.Bach, ο οποίος άσκησε επιρροή καθ' όλη την εξέλιξή του. Η επιρροή αυτή είναι εμφανής στο ρυθμό, στη μελωδία και στην αρμονία, στα τραγουδιστά γρήγορα θέματά του, στις ασυνήθιστες συγχορδίες και στα αντιθετικά θέματα, ενώ την επίδραση του J.C.Bach στη μουσική σκέψη του νεαρού Mozart μαρτυρεί και η προσαρμογή τριών σονατών για πιάνο του J.C.Bach σε κοντσέρτα.

Η οικογένεια Mozart το 1780 ή το 1781. Η μητέρα τους, στο πορτρέτο στον τοίχο, πέθανε έπειτα από δύο χρόνια στο Παρίσι.

Το έργο του

Τα νεανικά του έργα. Σε επίσκεψή του στη Βιέννη το 1768 ο Mozart συνέθεσε την ιταλική κωμική όπερα *La finta Semplice* (Η επίπλαστη αφελής) και το γερμανικό singspiel *Bastien und Bastienne* (Βαστιανός και Βαστιανή), τα πρώτα κουαρτέτα εγχόρδων, καθώς και τις πρώτες του συμφωνίες στις οποίες είναι εμφανής η επιρροή του Sammartini και του Haydn. Από το 1770 έως το 1773 ταξίδεψε στην Ιταλία και παρουσίασε, μεταξύ άλλων, τις δύο σοβαρές του όπερες *Mitridate* (1770) και *Ascanio in Alba* (1772). Την ίδια περίοδο σπούδασε αντίστιξη πλάι στον padre Martini. Επιστρέφοντας στη Βιέννη το καλοκαίρι του 1773 ξαναμελέτησε τη μουσική του Haydn και, επηρεασμένος από το κίνημα *Sturm und Drang*, συνέθεσε ένα από τα πρώτα του αριστουργήματα, τη Συμφωνία σε σολ ελάσσονα Κ. 183.

Τα χρόνια στο Salzburg. Από το 1774 μέχρι το 1781 ο Mozart βρισκόταν κυρίως στο Salzburg και ταξίδευε στη Γερμανία και στο Παρίσι, όπου μάταια αναζητούσε μια καλή θέση. Εκεί συνέθεσε κυρίως σονάτες για πιάνο και για βιολί, ανάμεσα στις οποίες η Σονάτα σε λα μείζονα Κ. 331 με τις παραλλαγές και το γνωστό *Rondo alla turca*. Ένα μεγάλο μέρος του έργου της δεκαετίας 1770-1780 περιέχει μουσική γραμμένη για παραγγελίες. Πρόκειται συνήθως για σερενάτες ή *divertimenti* για πνευστά ή έγχορδα που προορίζονταν για γιορτές, γάμους, βαφτίσια και εκδηλώσεις σε εξωτερικούς χώρους. Μία από τις πλέον αριστουργηματικές σελίδες, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τον ενορχηστρικό τομέα, είναι η Σερενάτα σε σι ύφεση για πνευστά Κ. 370a. Η σερενάτα *Haffner* είναι αυτή που προσεγγίζει περισσότερο το ιδίωμα του συνδυασμού κοντσέρτου-συμφωνίας. Άλλα έργα της δεύτερης περιόδου είναι τα κοντσέρτα για βιολί και η πολύ εκφραστική Συμφωνία Κοντσερτάντε για βιολί και βιόλα Κ. 364 σε μι ύφεση.

Στη χορωδιακή μουσική και ιδιαίτερα στις Λειτουργίες του, ο Mozart, όπως και ο Haydn, συνδυάζει συμφωνικά και οπερατικά στοιχεία με φούγκες, όπου η χορωδία εναλλάσσεται με τους σολίστ πάνω από την ορχηστρική συνοδεία. Χαρακτηριστικότερα παραδείγματα είναι η Λειτουργία της Στέφενως σε ντο μείζονα Κ. 317 και η Λειτουργία σε ντο ελάσσονα Κ. 427 γραμμένη για το γάμο του το 1782.

Στην τελευταία όπερα της δεύτερης περιόδου, με τίτλο *Ιδομενέας*, παρατηρούμε την επιρροή του Gluck και γενικότερα της γαλλικής *tragédie lyrique*. Συντέθηκε πριν από τη μετακόμισή του στη Βιέννη και πρωτοπαρουσιάστηκε στο Μόναχο το 1781.

Ο Mozart και η αδερφή του με κοστούμια της Αυλής που τους έδωσε η αυτοκράτειρα Μαρία Θηρεσία το 1762.

Τα χρόνια στη Βιέννη. Παρά τις ενστάσεις του πατέρα του Leopold, ο νεαρός Wolfgang Amadeus στα 25 του χρόνια διέκοψε τις υπηρεσίες του στον αρχιεπίσκοπο του Salzburg και εγκαταστάθηκε στη Βιέννη. Παρά το γεγονός ότι έγινε διάσημος και επιτυχημένος, δεν κατάφερε να βρει κάποια μόνιμη θέση, καταστράφηκε οικονομικά και η υγεία του άρχισε να εξασθενεί.

Τα χαρακτηριστικά της μουσικής αυτής της περιόδου είναι η τέλεια σύνθεση μορφής και περιεχομένου του galant και του λόγιου στιλ, του γοητευτικού και συναισθηματικού. Μέσω του βαρόνου Gottfried van Swieten, ο οποίος ήταν βασιλικός βιβλιοθηκάριος της Αυλής και λάτρης της μουσικής της βόρειας Γερμανίας, ήρθε σε επαφή με το έργο για πληκτροφόρα του J.S.Bach και το έργο του Händel, ενώ παράλληλα συνέχισε τη μελέτη του έργου του Haydn.

Έργα για σόλο πιάνο και μουσική δωματίου. Ανάμεσα στα έργα του Mozart για σόλο πιάνο στην περίοδο της Βιέννης ξεχωρίζουν η Φαντασία και η Σονάτα σε ντο ελάσσονα (K. 475 και 457). Έργο αυτοσχεδιαστικού χαρακτήρα, γεμάτο δραματικότητα και πάθος, η Φαντασία σε ντο ελάσσονα προμηνύει τα έργα για πιάνο του Beethoven και του Schubert. Από τα έργα μουσικής δωματίου ξεχωρίζουν τα έξι κουαρτέτα Haydn, τα κουιντέτα εγχόρδων (δύο βιολιά, δύο βιόλες και τσέλο) και το κουιντέτο με κλαρινέτο σε λα μείζονα. «Καρπός μακράς και επίπονης εργασίας» – με αυτά τα λόγια χαρακτηρίζει ο Mozart στο γράμμα της αφιέρωσης στον Haydn τα έξι κουαρτέτα που εξέδωσε το 1785. Όλες οι τεχνικές του Haydn χρησιμοποιούνται και αναπτύσσονται στο έπακρο, ενώ η ανεξαρτητοποίηση και η ισοτιμία των οργάνων είναι ολοκληρωτικές.

Συμφωνίες. Οι συμφωνίες της τελευταίας περιόδου είναι μόνο έξι, σε αντίθεση με τις περίπου εξήντα των προηγούμενων. Μερικές από αυτές είναι γνωστές με τις εξής επωνυμίες: Haffner, K. 385, γραμμένη για το φίλο του Siegmund Haffner, Linz, K. 425, γραμμένη για να εκτελεστεί σε αυτή την πόλη, της Πράγας, K. 504, και του Διός, η οποία ονομάστηκε έτσι από κάποιον Άγγλο εκδότη. Ο Mozart, ώριμος πλέον, αντιμετώπισε αυτό το είδος με μεγαλύτερη σοβαρότητα. Τα έργα αυτά χαρακτηρίζονται από τη λαμπερή ενορχήστρωση, το δεξιοτεχνικό γράψιμο κυρίως για τα ξύλινα πνευστά, τη μεγαλύτερη διάρκεια, καθώς και την αρμονική και αντιστοικτική πολυπλοκότητα. Συνήθως αρχίζουν με μια αργή εισαγωγή, που παραπέμπει στη γαλλική εισαγωγή του μπαρόκ με το διπλό παρεσιγμένο ρυθμό (ο οποίος αντιστοιχεί στον τροχαίο ποιητικό ρυθμό), ενώ τα τελευταία μέρη δεν είναι απλώς ελαφρά και εύθυμα, αλλά μέσα από την εξυπνάδα και το χιούμορ περιέχουν μερικές από τις πιο πολύπλοκες σελίδες του λόγιου στιλ.

Τα κοντσέρτα για πιάνο. Σελίδες εκπληκτικής μουσικής έμπνευσης, ποικιλία διαθέσεων και συναισθημάτων περιέχουν τα δεκαεπτά κοντσέρτα για πιάνο που συνέθεσε ο Mozart στα τελευταία δέκα χρόνια της ζωής του. Διατηρώντας την παράδοση του μπαρόκ, το κλασικό κοντσέρτο είναι σε τρία μέρη: γρήγορο-αργό-γρήγορο. Στο πρώτο μέρος συνδυάζονται στοιχεία από το κοντσέρτο του μπαρόκ και την κλασική σονάτα. Οι εναλλαγές του σολίστα με την ορχήστρα (σόλο-tutti) αντιστοιχούν στα τμήματα της κλασικής σονάτας. Το δεύτερο μέρος παραπέμπει στην οπερατική λυρική όπερα και συνήθως έχει τη φόρμα σονάτας χωρίς

την επεξεργασία. Το τρίτο μέρος είναι συνήθως ροντό ή σονάτα ροντό, με χορευτικό και πιο λαϊκό χαρακτήρα.

Όπερες. Την όπερα *Ιδομενέας* ακολούθησε το 1782 το *singspiel* *Η Αναγωγή* από το Σεράι με έντονο το ανατολίτικο χρώμα, το οποίο σημείωσε μεγάλη επιτυχία. Η συνεργασία του Mozart με το λιμπρετίστα Lorenzo da Ponte απέφερε τις τρεις γνωστότατες ιταλικές κωμικές όπερες *Le nozze di Figaro* (Οι γάμοι του Φίγκαρο) το 1786, *Don Giovanni* το 1787 και *Così fan tutte* (Έτσι κάνουν όλες) το 1790. Αξιοσημείωτος είναι ο τρόπος που ο Mozart έπλασε και ζωγράφησε μουσικά κάθε χαρακτήρα των έργων του. Ως παράδειγμα θα φέρουμε τη μουσική για τις άριες της Donna Elvira στον Don Giovanni, όπου ο Mozart για να δείξει τον εκνευρισμό και ίσως για να γίνει λίγο σαρκαστικός χρησιμοποίησε την ανάλογη τεχνική της μπαρόκ άριας με τα μεγάλα ηηδήματα, τις ξαφνικές παύσεις και τα τρέμολο στα έγχορδα. Οι δύο τελευταίες του όπερες περιλαμβάνουν μια σοβαρή όπερα: την *Επιείκεια του Τίτου* (*La clemenza di Tito*), η οποία ήταν από τις πιο δημοφιλείς του όπερες κατά το 19ο αιώνα, και το περίφημο *singspiel* *Ο Μαγεμένος Αυλός* (*Die Zauberflöte*), που έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία της ρομαντικής γερμανικής όπερας. Πλούσια σε συμβολισμούς, παραπέμπει σε μασονικές τελετές και φανερώνει τη σχέση που είχε ο συνθέτης με την τεκτονική στοά. Το τελευταίο έργο που συνέθεσε ο Mozart, αλλά έμεινε ανολοκλήρωτο, ήταν το *Requiem* K. 626. Το έργο ολοκληρώθηκε από το μαθητή του Franz Xaver Süssmayr (1766-1803), ο οποίος πρόσθεσε τα μέρη κάποιων οργάνων στο χειρόγραφο του Mozart και συνέθεσε το *Sanctus*, το *Benedictus* και το *Agnus Dei*.

Προτεινόμενη Δισκογραφία

- *Complete Mozart Edition vol. 9, Κοντσέρτα για πνευστά, Graf, Grafenauer (φλ.), Holliger (όμπ.), Leister (κλ.), Thunemann (φαγκ.), Damm (κόρνο), Academy of st Martin-in-the-Fields/Marriner (Philips)*
- *Κοντσέρτα για βιολί, Grumiaux, London SO/Davis, New Philharmonia/Leppard (Philips)*
- *Κοντσέρτα για πιάνο αρ. 20, 21, 25, 27, Gulda (πιάνο), Wiener Philharmoniker/Abbado*
- *Κοντσέρτα για πιάνο αρ. 20, 27, Perahia (πιάνο), English Chamber Orchestra (Sony, SACD)*
- *Σονάτες για πιάνο αρ. 12-14, Brendel (Philips)*
- *Κουαρτέτα εγχόρδων αρ. 14-23, Alban Berg Quartet (Teldec)*
- *Συμφωνίες αρ. 36-41, Academy of st Martin-in-the-Fields/Marriner (Philips)/Concertgebouw Orchest/Harnoncourt (Teldec)*
- *Requiem, Tomowa-Sintow (σοπ.), Baltsa (μέτζο), Krenn (τεν.), van Dam (μπ.), Wiener Singverein, Berliner Philharmoniker/Karajan (Deutsche Grammophon)*
- *Don Giovanni, Ramey (βαρ.), Tomowa-Sintow (σοπ.), Battle (σοπ.), Winbergh (τεν.), Furlanetto (μπ.), Burchuladze (μπ.), Wiener Philharmoniker/Karajan (Sony, DVD)*
- *Οι γάμοι του Φίγκαρο, Prey (βαρ.), Mathis (σοπ.), Fischer-Dieskau (βαρ.), Janowitz (σοπ.), Deutsche Oper/Böhm (Deutsche Grammophon)*
- *Ο μαγικός αυλός, Lear (σοπ.), Peters (σοπ.), Wunderlich (τεν.), Fischer-Dieskau (βαρ.), Crass (μπ.), Hotter (μπ.), Berliner Philharmoniker/Böhm (Deutsche Grammophon)*

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ -ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ